

Profesor Danuta Koźmian – Mistrz

Abstrakt: Artykuł poświęcony jest rozważaniom związanym z takimi pojęciami jak mistrz w nauce, autorytet w nauce oraz relacje mistrz – uczeń. W ich kontekście autorka ukazała zarys biografii wybitnego historyka wychowania Uniwersytetu Szczecińskiego profesor Danuty Koźmian, jej dorobek naukowy z zakresu teorii i praktyki edukacyjnej w Polsce okresu międzywojennego i w II połowie XX wieku oraz zawarła rozważania ukazujące profesor Danutę Koźmian jako mistrza w nauce.

Słowa kluczowe: autorytet, Danuta Koźmian, mistrz, nauka

Próba zdefiniowania pojęcia mistrza

Na potrzeby niniejszego artykułu używam pojęcia mistrza w znaczeniu tytułu, którym jest obdarzana osoba, osiągająca najwyższy stopień wiedzy lub umiejętności w określonej dziedzinie. Mistrz to człowiek będący autorytetem i wzorem do naśladowania, wyróżniający się spośród innych. Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego PWN* tytuł ten dotyczy zwierzchników niektórych stowarzyszeń i zakonów rycerskich; osób lub drużyn, które zwyciężyły w zawodach lub konkursach; dyplomowanych rzemieślników; wykwalifikowanych pracowników¹. W języku polskim pojęcie to ma szerokie zastosowanie – jak pisze Katarzyna Olbrycht – formalne i nieformalne², obejmując wszelkie obszary aktywności człowieka. Tytuł mistrza przyznaje się osobom o wysokich kwalifikacjach i kompetencjach, ale również wówczas, gdy chcemy wyrazić szacunek, podziw i uznanie wobec określonej osoby. Jednocześnie od mistrzów oczekuje się twórczości, mądrości, doskonałości,

¹ Mistrz, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, sjp.pwn.pl/szukaj/mistrz.html, dostęp: 4.08.2016.

² K. Olbrycht, *O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym*, Toruń 2008, s. 228.

oznaczającej dążenie do najwyższej jakości wytworu, konsekwencji, spójności deklarowanych i praktykowanych zasad i norm etycznych³.

Pojęcie mistrza wiąże się z człowiekiem godnym naśladowania, uznanym za autorytet. Socjolog Jan Szczepański przedstawił różne typy autorytetów, spośród których na niwie nauki najważniejsze są trzy: autorytet, u podstaw którego leżą wybitne osiągnięcia naukowe, uzyskane na podstawie prowadzonych badań i przyczyniające się do rozwoju wiedzy naukowej; autorytet, wynikający ze stworzenia szkoły, wykształcenia i wychowania swoich uczniów; autorytet moralny, opierający się na poszanowaniu zasad i norm etycznych⁴.

Zgodnie z tym, co stwierdził Władysław Stróżewski, „mistrzem czynią człowieka uczniowie. [...] Mistrzem jest ten, który rzeczywiście jest czy był dla nas autorytetem, który nas wiele nauczył”⁵. Z drugiej strony – co podkreślił Jan Strelau – mistrzem może stać się wybitny badacz, do którego osiągnąć i publikacji naukowych odwołują się inni i w ten sposób ów badacz staje autorytetem naukowym dla nich⁶.

W pojęcie mistrza wpisany jest termin *autorytet*, przy pomocy którego badacze próbują zdefiniować zjawiska mistrza i mistrzostwa. Pojęcie autorytetu było i jest przedmiotem rozważań wielu nauk: filozofii, socjologii, pedagogiki, psychologii. Związki między autorytetem a władzą były przedmiotem refleksji podejmowanych w obrębie socjologii przez Maxa Webera, Talcotta Parsonsa, Roberta Mertona⁷. Zagadnienie autorytetu w zawodzie nauczyciela było analizowane w piśmiennictwie pedagogicznym w okresie międzywojennym i w II połowie XX wieku⁸. Jerzy Szacki pojęciem autorytetu obdarzył człowieka, który posiada zdolności wywierania wpływu na postępowanie innych⁹. Kazimierz Sośnicki utożsamiał autorytet z relacją między dwiema osobami, w wyniku której jedna dostosowuje się i ulega woli drugiej¹⁰. Wiesław Sztumski wskazał na to, że pojęcie autorytetu dotyczy człowieka, który posiada wartościowe dla społeczeństwa cechy. Badacz zauważył też, że „autorytetami są zazwyczaj jednostki wyróżniające się imponującym

³ W. Tatarakiewicz, *O doskonałości*, Warszawa 1976.

⁴ J. Strelau, *O roli mistrzów w nauce*, www.naukaonline.pl/felietony/item/2809-czy-minela-era-mistrzow, dostęp: 4.08.2016.

⁵ Cyt. za: tamże.

⁶ J. Strelau, *O roli mistrzów w nauce*, dz. cyt.

⁷ M. Kosiorek, *Związki autorytetu z władzą*, „Perspektywy Edukacyjno-Społeczne” 2014, nr 1, s. 11–15.

⁸ W pracach pedagogicznych dotyczących autorytetu nauczyciela można wyróżnić dwa nurty: normatywny (Stefan Baley, Jan Władysław Dawid, Mieczysław Kreutz, Zygmunt Myslakowski, Stefan Szuman), ukazujący nauczyciela w kategoriach mistrzostwa pedagogicznego i doskonałości, oraz nurt dążący do sformułowania autentycznego obrazu nauczyciela na podstawie prowadzonych badań empirycznych, zapoczątkowany przez Marię Grzegorzewską, Jana Kuchtę, Henryka Rowida i kontynuowany przez Ludwika Bandurę, Jana Bohuckiego, Józefa Kozłowskiego, Wincentego Okonia i innych. Zob. S. Korczyński, *Obraz nauczyciela w polskiej myśli pedologicznej*, Opole 1992, s. 9–15.

⁹ J. Szacki, *Typy autorytetu w naukach społecznych*, [w:] *Autorytet w nauce*, red. P. Rybicki, J. Goćkowski, Wrocław 1980, s. 156.

¹⁰ K. Sośnicki, *Autorytet a wychowanie*, „Nowa Szkoła” 1958, nr 10, s. 29–31.

profesjonalizmem, maksymalnym obiektywizmem, najwyższym stopniem prawdomówności, powszechnym i niepodważalnym szacunkiem”¹¹.

Nauka w znacznej mierze opiera się na autorytetach. Wokół terminu *autorytet w nauce*, który wpisuje się w pojęcie mistrza w nauce, trwa dyskusja¹². Klemens Szaniawski wskazał na dwa czynniki, które o nim decydują: wysoki status zawodowy i postawa etyczna. Szaniawski podkreślał znaczenie pobudek etycznych, tworzenie standardów w nauce, wyznaczanie poziomu dążeń osób rozwijających naukę. Wskazywał na to, że osoby znaczące, autorytety i mistrzowie, decydują o badaniach naukowych, doradzają, opiniują młodszych pracowników nauki, którzy uczą się poprzez naśladowanie swoich mistrzów¹³.

W świecie nauki wskazuje się osoby, które są obdarowywane autorytetem oraz osoby, które są autorytetami, czyli – jak określił Władysław Stróżewski – można wyróżnić stan posiadania autorytetu i stan bycia autorytetem¹⁴. Biorąc pod uwagę mistrza, trudno wskazać na te dwa podstawowe stany, ponieważ mistrzem się jest albo się nie jest. Bycie mistrzem nie tyle wynika z autorytetu denontycznego (autorytetu przełożonego, który posiada władzę), ile z autorytetu epistemicznego (autorytetu wiedzy) i autorytetu moralnego charakteryzującego się prawdziwym zjednoczeniem wyznawanych wartości moralnych z zachowaniem i działaniem człowieka¹⁵. Mistrz nie tłamsi swoim autorytetem, ale pobudza do działania, wyzwala aktywność swojego ucznia, ponieważ dokonuje rewizji swojego „istnienia dla siebie” w „istnienie dla ucznia”. Uczeń akceptuje i przyjmuje wielkość swojego mistrza, zawiera mu, dzięki czemu otrzymuje punkt odniesienia i pomoc w odkrywaniu prawdy, opanowaniu wiedzy merytorycznej, sprawności metodologicznych i dydaktycznych, otrzymuje pomoc w opanowaniu sztuki życia¹⁶.

Wnikliwą definicję *autorytetu w nauce* zaproponował Janusz Goćkowski. Analizując grupy etosowe, wskazał na ich zasadnicze elementy, charakteryzujące również autorytet w nauce, w skład których wchodzi¹⁷:

1. twórczość naukowa, łącząca uczestników grupy etosowej, poszukującej prawdy naukowej¹⁸;

¹¹ W. Sztumski, *Frymarczenie autorytetami*, Sprawy nauki 16.12.2009, www.sprawynauki.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1465&catid=288&Itemid=3, dostęp: 10.11.2016.

¹² E. Kałuszyńska, N. Kraško, *O pojęciu autorytetu naukowego i możliwościach jego badania*, [w:] *Autorytet w nauce*, dz. cyt., s. 123; J. M. Bocheński, *Co to jest autorytet*, [w:] *Logika i filozofia. Wybór pism*, Warszawa 1993, s. 251.

¹³ K. Szaniawski, *Zasada istnienia autorytetu w środowisku naukowym*, [w:] *Autorytet w nauce*, dz. cyt., s. 58.

¹⁴ W. Stróżewski, *Mała fenomenologia autorytetu*, „Ethos” 1997, nr 37, s. 33–34.

¹⁵ Autorytet epistemiczny i deontyczny wyróżnił J. M. Bocheński w tekście *Co to jest autorytet*, dz. cyt., s. 204. Por. B. Ryż, *Image uczonego i prawa nauki*, [w:] *Wzorce postrzegania rzeczywistości w nauce i społeczeństwie*, red. B. Płonka-Syroka, Warszawa 2008.

¹⁶ W. Stróżewski, *Mała fenomenologia autorytetu*, dz. cyt., s. 34–35. Por. J. A. Kłoczowski, *W poszukiwaniu mistrza*, mateusz.pl/czytelnia/jak-mistrz.htm, dostęp: 10.11.2016.

¹⁷ J. Goćkowski, *Grupy etosowe świata nauki*, [w:] *Rozważania o tradycji i etosie*, red. J. Baradziej, J. Goćkowski, Kraków 1998, s. 320.

¹⁸ Aleksander Kobylarek dodaje, że z twórczością naukową wiązą się wysokie kompetencje intelektualne, ory-

2. działalność pedagogiczna, wyrażająca się w podjęciu zadań dydaktyczno-wychowawczych i kształceniu przyszłych adeptów, która przejawia się w założeniu własnej szkoły naukowej i wyznaczaniu kierunków badań dla całej dyscypliny;
3. zasady etyczne, które są podstawą funkcjonowania i trwałości grupy oraz jej wytrwaniu w wierności zasadom etosu;
4. misja, czyli wyznaczenie celów działania społecznego, aktywności społecznej, zmierzającej do poprawy życia naukowego¹⁹.

Powyższe wyczerpujące określenie autorytetu nauczyciela akademickiego wskazuje na to, że ze względu na swoje osiągnięcia i zasługi określony pracownik nauki zostaje uznany przez stosowne kompetentne środowiska naukowe za mistrza w zakresie wiedzy i pracy naukowej.

Autorytetem naukowym – uznał Marian Śnieżyński – zostaje ten, kto legitymuje się walorami pozwalającymi widzieć w nim znawcę, sędziego, twórcę i nauczyciela wiedzy naukowej [...], osoba, którą odpowiednie kręgi ludzi nauki uznają za tę, na której należy się wzorować, od której można się uczyć, której twórczość koniecznie winna być brana pod uwagę.

Po czym dodał:

Goćkowski słusznie stwierdza, iż autorytet spełnia zawsze i wszędzie, choć w rozmaity sposób, funkcję ośrodka miarodajności, który ludziom jest nieodzowny dla zaspokojenia potrzeby ładu. Tak jak nie ma szkoły bez nauczycieli, tak nie może być nauki bez autorytetów²⁰.

Zwraca jednak uwagę na fakt, że termin *autorytet* w rozumieniu Goćkowskiego nie uwzględnia odniesienia do studentów, w związku z tym Śnieżyński zaproponował własną definicję, pisząc, że:

Autorytet to uznanie i szacunek, jakim darzą studenci swoich nauczycieli akademickich, ze względu na wewnętrzne przekonanie o nieodzowności tego wpływu na nich. Uznanie i szacunek dotyczy i odnosi się w równej mierze do wiedzy merytorycznej nauczyciela, umiejętności jej przekazu oraz do jakości relacji interpersonalnych wraz z wybranymi cechami osobowościowymi²¹.

W rozważaniach o autorytecie w nauce warto przywołać socjologów wiedzy, którzy korzystali z myśli Newtona, wskazującej na fakt, że sensem pracy naukowej jest „stawanie karłów na ramionach gigantów, by nieco dalej sięgnąć wzrokiem”²². To zdanie rozwinął John Ziman, podkreślając, że: „Każdy nauko-

---

ginalności myśli, precyzja wypowiedzi i inne cechy. A. Kobylarek, *Uniwersytet wobec konieczności paradygmatycznej zmiany*, Wrocław 2016, s. 61.

¹⁹ J. Szczepański, *Autorytety w nauce*, [w:] *Autorytet w nauce*, dz. cyt., s. 15. Jan Szczepański dodaje jeszcze jeden typ autorytetu wynikający z pełnionej na uczelni funkcji, który nazywa administracyjnym.

²⁰ M. Śnieżyński, *Autorytet nauczyciela akademickiego w opinii studentów*, „Konspekt. Pismo Akademii Pedagogicznej w Krakowie” 2007, nr 2, s. 162.

²¹ Tamże.

²² J. Goćkowski, *Autorytet kluczowym zagadnieniem socjologii nauki*, [w:] *Autorytet w nauce*, dz. cyt., s. 6.

wiec patrzy zarówno swymi własnymi oczami, jak i swoich poprzedników i kolegów”²³, którzy dla niego byli mistrzami i autorytetami.

Mianem mistrza obdarzamy nie tylko wykwalifikowanego i kompetentnego nauczyciela akademickiego cieszącego się autorytetem. Mistrz to również wychowawca i przyjaciel, intelektualny i moralny wzór do naśladowania, który – stwierdzając za filozofem Ireneuszem Ziemińskim –

nie podaje gotowych rozwiązań i nie przekazuje gotowych prawd, lecz raczej uczy wiary w prawdę, budzi nadzieję na jej osiągnięcie oraz pokazuje, jak tego dokonać. Prawda stanowi podstawę relacji mistrz – uczeń i jest celem, do którego wspólnie dążą²⁴.

W dalszej części artykułu pojęcia autorytetu używam w postaci spersonifikowanej, które zakłada istnienie mistrza dla kogoś, co oznacza, że odbiór czyjś mistrzostwa potrzebuje relacji z innym człowiekiem, którym może być uczeń, student, doktorant. W inicjowaniu i rozwijaniu tego stosunku zachodzi możliwość oddziaływania na innych, wywierania na nich wpływu, uwodzenia ich umysłów poprzez wspólne odkrywanie prawdy naukowej. W takiej sytuacji mistrz-uczony jest nie tylko wytwórcą wiedzy, lecz również podmiotem poznającym, traktującym prawdę jako wartość najwyższą i dążącym do jej odkrywania.

Relacja mistrz – uczeń

Autorytet rodzi się w relacjach z innymi ludźmi, zachodzących w określonych układach społecznych, podstawę których stanowi szacunek, akceptacja, autentyczność. Problematyka autorytetu rozumianego jako relacja interpersonalna była podejmowana przez Emilię Badurę, Barbarę Łuczyńską, Marię Żebrowską. Podobne kwestie były analizowane przez Andrzeja Janowskiego, Henrykę Kwiatkowską, Mieczysława Lejmana i innych²⁵.

Szczególnym miejscem narodzin autorytetu jest relacja mistrz – uczeń, która wydaje się być relacją naturalną, dynamiczną, zależną od poszczególnych okresów życia człowieka (zarówno mistrza, jak i jego ucznia) i rozwoju społeczeństwa, dlatego – jak samo pojęcie autorytetu – relację mistrz – uczeń można analizować w kontekście filozoficznym, pedagogicznym, historycznym,

²³ J. Ziman, *Spoleczeństwo nauki*, Warszawa 1972, s. 42. Por. M. Juda-Mieloch, *Na ramionach gigantów. Figura autorytetów w polskich współczesnych tekstach literaturoznawczych*, Kraków 2008, s. 272.

²⁴ I. Ziemiński, *Sumienie nauki. O roli mistrza w kształceniu uniwersyteckim*, „Ethos” 2009, t. 22, nr 85–86, s. 85; tenże, *Nauczyciel – mistrz i wychowawca*, [w:] *Etyka nauczyciela*, red. M. Baján, S. J. Żurek, Lublin 2011, s. 15–23. Por. Z. Szlachta, *Mistrz*, Warszawa 1984, s. 186; R. Reichwein, *Autorytet*, [w:] *Podstawowe pojęcia pedagogiczne. Agresja, interdyscyplinarność*, red. D. Lenzen, tłum. J. F. Materne, P. W. Materne, Berlin–Szczecin 2004, s. 58–59.

²⁵ S. Korczyński, *Obraz nauczyciela w polskiej myśli pedeutologicznej*, s. 9–15. Por. I. Jazukiewicz, *Autorytet nauczyciela*, Kraków 1999.

psychologicznym, socjologicznym i innym. Relacja mistrz – uczeń stała się przedmiotem badań naukowych, między innymi Władysława Stróżewskiego²⁶, Marii Dudzikowej²⁷ i Katarzyny Olbrycht²⁸, która przedstawiła ją w wymiarze historycznym, psychospołecznym i wzoru osobowego.

Zadaniem niektórych badaczy, między innymi Ziemińskiego, indywidualna i elitarna relacja mistrz – uczeń staje się przebrzmiałym modelem kształcenia, dzisiaj raczej mniej modnym i coraz bardziej wypieranym²⁹. Podobną postawę reprezentuje Lucyna Dziaczkowska, uważając, że charakterystyczna dla współczesnej rzeczywistości kultura indywidualizmu, nie sprzyja rozwijaniu relacji mistrz – uczeń i używaniu pojęcia mistrza. Znacznie częściej można usłyszeć o autorytecie, określając tym mianem szczególnie przypadek mistrza³⁰.

Uwarunkowania tej bardzo złożonej relacji, specyficznej, zindywidualizowanej, międzypodmiotowej, niepowtarzalnej, odmiennej dla każdego mistrza i jego ucznia, osobotwórczej, skupionej wokół wspólnego dobra, sformułował Stróżewski³¹, zaliczając do nich:

1. dzielenie się własną hierarchią wartości, w tym rozumieniem znaczenia własnej pracy naukowej i działalności naukowej uczniów;
2. kształtowanie postaw, metod postępowania poprzez wspólne przebywanie mistrza z uczniami;
3. wykreowanie atmosfery wolności poglądów i decyzji;
4. brak dążenia do tego, żeby stać się najważniejszą osobą w życiu własnych uczniów;
5. dar własnego czasu, życzliwość i chęć pomagania własnym uczniom.

Na potrzeby dalszych rozważań przyjęłam rozumienie relacji mistrz – uczeń w filozofii dialogu, która pojmuje ją jako spotkanie, dojrzewanie i wzrastanie uczniów w obecności mistrza, współbycie z nim i komunikowanie się. Mistrz nie tylko otwiera „swoje życie na ich istnienie i obecność”, ale „ogarnia” swojego ucznia, ponieważ ponosi odpowiedzialność za kontakt z nim, stwarza osobowe warunki rozwijania jego twórczości, która rozwija się tylko

---

²⁶ W. Stróżewski, *Dwaj mistrzowie*, [w:] *Mistrz i uczeń. Materiały z sympozjum 18–19 marca 1996 Kraków*, Kraków 1996, s. 23–33.

²⁷ M. Dudzikowa, *Na marginesie maszynopisu*, [w:] L. Witkowski, *Wyzwania autorytetu w praktyce społecznej i kulturze symbolicznej (przechadzki krytyczne w poszukiwaniu dyskursu dla teorii)*, Kraków 2009, s. 492. Por. B. Marcińczyk, *Autorytet osobowy. Geneza i funkcje regulacyjne*, Katowice 1991.

²⁸ Zob. K. Olbrycht, *O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym*, dz. cyt.

²⁹ I. Ziemiński, *Sumienie nauki*, dz. cyt., s. 85. Por. L. Witkowski, *Wyzwania autorytetu w praktyce społecznej i kulturze symbolicznej*, dz. cyt., s. 341.

³⁰ L. Dziaczkowska, *Mistrz życia. Wspomnienie o Jerzym Materne (1937–2006)*, [w:] *Źródła wielkości mistrzów. Księga dedykowana Profesorowi Piotrowi Pawłowi Gachowi*, red. M. Nowak, R. Jusiak, J. Mazur, Lublin 2013, s. 455–470; też, *Autorytet nauczyciela jako źródło rozwoju ucznia*, [w:] *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki*, t. 2, *Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Danucie Koźmian*, Szczecin 2016, s. 629–649.

³¹ W. Stróżewski, *Dwaj mistrzowie*, dz. cyt., s. 23–33.

w atmosferze wolności, akceptacji, życzliwości³². Jerzy Bukowski analizował spotkanie jako zdarzenie zachodzące między dwiema osobami, stąd relacja mistrz – uczeń jest swoistym rodzajem spotkania, obejmującego

stosunek wiążący osobę niedoświadczoną, zazwyczaj młodszą, poszukującą swego miejsca w życiu i penetrującą pole wartości, niezdecydowaną w ich wyborze, z osobą doświadczoną, obdarzoną moralnym autorytetem i wywierającą intensywny wpływ na otoczenie, mobilizującą niektóre jednostki z tego otoczenia do podjęcia odpowiedzialnych działań³³.

W relacji mistrz – uczeń, rozumianej jako spotkanie dążące do wspólnego odkrywania prawdy naukowej, ujawnia się cała osobowość mistrza, całokształt jego człowieczeństwa, między innymi wartości, światopogląd, Dawidowska „miłość dusz ludzkich”. Na takie relacje i związany z nimi autorytet w nauce pracuje się całym swoim życiem zawodowym, społecznym i osobistym.

Zarys biografii profesor Danuty Ireny Koźmian

Wzorem takiej postawy, a więc wzorem mistrza jest profesor Danuta Koźmian, która urodziła się 24 kwietnia 1936 roku we Włocławku. W 1949 roku ukończyła szkołę podstawową w Kętrzynie, a w 1953 roku zdała egzamin dojrzałości. Wskutek represji stalinowskich i uwięzienia, które nastąpiło w szkole średniej, mimo zdanych egzaminów nie została przyjęta na żadne studia. Dzieciństwo Koźmian przypadło na okres wojny i okupacji, a młodość na trudny czas powojenny, który ze względów politycznych okazał się traumatyczny. Lata nauki w szkole średniej zbiegły się z okresem stalinowskim, naznaczonym represjami, które dotknęły młodą uczennicę liceum ogólnokształcącego w Kętrzynie. Ostatecznie szkołę ukończyła, ale z „wilczym biletem”, który uniemożliwił edukację na poziomie wyższym³⁴.

W latach 1958–1960 Danuta Koźmian podjęła naukę w Ośrodku Średnich Szkół Medycznych w Szczecinie, po ukończeniu którego otrzymała zatrudnienie w Medycznym Studium Zawodowym na stanowisku nauczyciela zawodu. Od tego czasu była związana ze szczecińską oświatą.

W 1970 roku uzyskała dyplom magistra na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, kończąc studia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym w trybie niestacjonarnym – najpierw na kierunku historia, a później pedagogika z historią. Pracę magisterską napisała na seminarium profesora

³² K. Olbrycht, *Współczesne pytania wokół relacji «mistrz – uczeń»*, „Gazeta Uniwersytecka. Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” 1998, nr 2, s. 12–14, gazeta.us.edu.pl/node/194851, dostęp: 23.07.2017.

³³ J. Bukowski, *Zarys filozofii spotkania*, Kraków 1987, s. 257.

³⁴ D. Koźmian, *Za mgłą, za szkłem powiększającym*, [w:] *Nauczyciele i absolwenci. Liceum Ogólnokształcące im. Wojciecha Kętrzyńskiego*, red. E. Tokarzewski, Szczecin 1998, s. 98–112.

Stanisława Michalskiego (1928–1990). W 1978 roku na tej samej uczelni otrzymała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na podstawie rozprawy doktorskiej *Kształcenie i dokształcanie nauczycieli szkół podstawowych w województwie szczecińskim w latach 1945–1970*³⁵.

Ukończenie studiów pozwoliło na zatrudnienie na etacie naukowo-dydaktycznym w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej (kierowanym przez Boleśława Sadaję) w Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Szczecinie (1970–1974), potem Wyższej Szkole Pedagogicznej w Szczecinie (1974–1985), a od 1985 roku na Uniwersytecie Szczecińskim.

W 1992 roku Danuta Koźmian pomyślnie zakończyła postępowanie habilitacyjne, uzyskując stopień doktora habilitowanego w obszarze nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, specjalność: historia oświaty i wychowania, na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie książki *Samorząd uczniowski w polskiej pedagogice II Rzeczypospolitej (1918–1939)* wydanej rok wcześniej w Szczecinie. Danuta Koźmian uzyskała pierwszy w historii Wydziału Studiów Edukacyjnych poznańskiego uniwersytetu dyplom doktora habilitowanego. Sześć lat później, w 1998 roku, otrzymała tytuł profesora nauk humanistycznych. W 2001 roku została zatrudniona na stanowisku profesora zwyczajnego, pracując tam do 2008 roku, czyli do momentu odejścia na emeryturę. Nie wycofała się jednak całkowicie z działalności naukowo-dydaktycznej. Kolejne osiem lat pracowała w Wyższej Szkole Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie.

W czasie swojej pracy zawodowej profesor Danuta Koźmian pełniła funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego (1987–1989). Była członkiem Senatu Uniwersytetu Szczecińskiego (1998–2001) i przewodniczącą Senackiej Komisji Wydawniczej oraz pełnomocnikiem rektora do spraw powołania Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Szczecińskim (1999–2004). Była również współzałożycielką i sekretarzem Szczecińskiego Towarzystwa Pedagogicznego (1980–1990), które stało się oddziałem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego, a od 1992 roku do Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego (1939–1956).

Profesor Danuta Koźmian była osobą zaangażowaną w pracę naukową, dydaktyczną, organizacyjną i społeczną. Realizowała wszystkie rodzaje zajęć dydaktycznych. Wypromowała ponad 1250 magistrantów i licencjatów oraz 5 doktorantów. Była twórczynią Zakładu Historii Wychowania na Uniwersytecie Szczecińskim, którym kierowała w latach 1992–2008³⁶.

³⁵ R. Jankowski, *Profesor Danuta Koźmian. Mistrz i Uczona dla kilku pokoleń nauczycieli na Pomorzu Zachodnim*, [w:] *Z dziejów oświaty polskiej. Księga Jubileuszowa dedykowana profesor Danucie Koźmian*, red. I. Kość, E. Magiera, Szczecin 2007, s. 11–30.

³⁶ Tenże, *Dwudziestolecie Zakładu i Katedry Historii Wychowania w Uniwersytecie Szczecińskim (1992–2012)*,

Profesor Danuta Koźmian za swoją pracę naukowo-dydaktyczną i działalność organizacyjną otrzymała następujące odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi, Złoty Krzyż Zasługi, Medal 40-lecia PRL, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Więźnia Politycznego Okresu Stalinowskiego, Medal „Zasłużony dla Ziemi Gorzowskiej”, Odznakę „Gryf Pomorski”. Była wyróżniona Nagrodą Ministra Nauki, Techniki i Szkolnictwa Wyższego, Nagrodą Rektora US oraz Nagrodą Rektora US za pracę dydaktyczną³⁷.

Dorobek naukowy profesor Danuty Koźmian

Profesor Danuta Koźmian jest pionierką badań historyczno-pedagogicznych w Szczecinie i na Pomorzu Zachodnim; jest również twórczynią ośrodka badań historyczno-pedagogicznych w tej części Polski. Na jej dorobek naukowy składa się 13 samodzielnych monografii, 139 artykułów i rozpraw, przewodniki metodyczne i inne opracowania. Dorobek niepublikowany stanowią między innymi recenzje wydawnicze, recenzje prac doktorskich, recenzje dorobku naukowego i prac habilitacyjnych, programy nauczania i raporty z badań. Profesor Danuta Koźmian prowadziła badania źródłowe nad szkolnictwem i myślą pedagogiczną XX wieku w wymiarze ogólnopolskim i regionalnym.

Jej dorobek obejmuje prace biograficzne, poświęcone pedagogom okresu międzywojennego i ich dorobkowi, prace z zakresu teorii i praktyki edukacyjnej II Rzeczypospolitej, szkoły w okresie stalinowskim, kształcenia nauczycieli na Pomorzu Zachodnim, powstania i rozwoju Uniwersytetu Szczecińskiego oraz udziału Kościoła Katolickiego w rozwoju kultury i oświaty na Pomorzu Zachodnim³⁸.

Na uwagę zasługują badania biograficzne profesor Danuty Koźmian, w których podkreślała dorobek teorii i praktyki pedagogicznej oraz ideologii oświatowych przedstawicieli przełomu XIX i XX wieku oraz lat międzywojennych. W artykułach naukowych prezentowała biografie, działalność i poglądy pedagogiczne Róży Czackiej³⁹, Samuela Dicksteina⁴⁰, Jadwigi Dzi-

---

„Biuletyn Historii Wychowania” 2013, nr 30, s. 155–163; J. Król, E. Magiera, *Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego (1985–2015)*, Szczecin 2015, s. 190–192.

³⁷ Tenże, *Jubileusz 80. urodzin Profesor Danuty Koźmian*, [w:] *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki*, t. 2, *Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Danucie Koźmian*, red. E. Magiera, J. Król, Szczecin 2016, s. 27–39.

³⁸ *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki*, dz. cyt., s. 7.

³⁹ D. Koźmian, *Zakład dla niewidomych w Laskach jako dzieło Róży Czackiej (1876–1961)*, [w:] *Wielowymiarowość edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami*, red. T. Żółkowska, I. Ramik-Mażewska, Szczecin 2009, s. 247–255.

⁴⁰ Taż, *Samuel Dickstein jako organizator życia naukowego w Królestwie Polskim i w Polsce międzywojennej*, [w:] *Księga Pamiątkowa poświęcona Profesorowi Lechowi Mokrzyckiemu*, red. R. Grzybowski i K. Jakubiak, Toruń 2015, s. 416–426.

bińskiej⁴¹, Adolfiny Gorzyckiej-Wieleżyńskiej⁴², Jana Hulewicza⁴³, Albina Jakiela⁴⁴, Ireny Kosmowskiej⁴⁵, Tadeusza Łopuszańskiego⁴⁶, Heleny Radlińskiej⁴⁷, Henryka Rowida⁴⁸, Anieli Szcówny⁴⁹, Heleny Witkowskiej⁵⁰, Barbary Żulińskiej⁵¹. W swoich monografiach z zakresu biografistyki opisywała: Janusza Jędrzejewicza, zwracając uwagę na jego trwały wkład, polityczne i osobiste zaangażowanie w reformowanie systemu oświatowo-wychowawczego Polski międzywojennej⁵²; Fryderyka Wilhelma Foerстера, niemieckiego pedagoga, etyka i twórcę filozofii wychowania rozumianej jako sztuki kształtowania charakteru i wychowania do wolności wyboru⁵³; Aleksandra Kazimierza Patkowskiego, inicjatora polskiego regionalizmu i organizatora ruchu krajoznawczego, pedagoga i podróżnika, człowieka, który propagował miłość do ziemi ojczystej, a zwłaszcza ukochanej Sandomierszczyzny, dostrzegając znaczenie szkoły w rozwijaniu regionalizmu i angażował się w Tworzenie Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej⁵⁴.

Profesor Danuta Koźmian jest znana w środowisku historyków wychowania jako badaczka samorządu uczniowskiego w Polsce międzywojennej. Dokonała analizy jego działalności w II Rzeczypospolitej oraz w szkolnictwie powszechnym, średnim ogólnokształcącym i w seminariach

⁴¹ Taż, *Działalność pedagogiczna i społeczna Jadwigi Dziubińskiej (1874–1937) w setną rocznicę urodzin*, „Zeszyty Naukowe. Prace Wydziału Pedagogicznego” [Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Szczecinie] 1975, nr 14, s. 347–378.

⁴² Taż, *Działalność i poglądy pedagogiczne Adolfiny Gorzyckiej-Wieleżyńskiej (1866–1925)*, [w:] *Działalność kobiet polskich na polu oświaty i nauki*, red. W. Jamrożek, D. Żołędź-Strzelczyk, Poznań 2003, s. 131–146.

⁴³ Taż, *Jan Hulewicz (1907–1980) i jego miejsce w historii wychowania XX wieku*, [w:] *Historycy wychowania w II Rzeczypospolitej*, red. W. Szulakiewicz, Warszawa 2000, s. 133–151.

⁴⁴ Taż, *Działalność i poglądy pedagogiczne Albina Jakiela*, [w:] *W dialogu z przeszłością. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Janowi Hellwigowi*, red. W. Jamrożek, D. Żołędź-Strzelczyk, Poznań 2002, s. 337–351.

⁴⁵ Taż, *Edukacja i funkcja kobiety wiejskiej w poglądach Jadwigi Dziubińskiej i Ireny Kosmowskiej*, [w:] *Rola i miejsce kobiet w edukacji i kulturze polskiej*, t. 2, red. W. Jamrożek, D. Żołędź-Strzelczyk, Poznań 2001, s. 327–335.

⁴⁶ Taż, *Tadeusz Łopuszański i jego koncepcja Gimnazjum w Rydzynie (1928–1936)*, [w:] *Szkolnictwo niepubliczne w Polsce i w Europie w XX wieku*, red. T. Jalmużna, W. Leżańska, Łódź 2002, s. 140–153; taż, *Szkoła średnia ogólnokształcąca w koncepcji i realizacji Tadeusza Łopuszańskiego (1874–1955)*, „Łódzkie Studia Pedagogiczne” 2008, s. 21–37.

⁴⁷ Taż, *Wsparcie społeczne osób mniejszych szans w myśli pedagogicznej Heleny Radlińskiej*, „Przegląd Humanistyczny. Pedagogika, politologia, filologia” 2009, nr 2, s. 41–52.

⁴⁸ Taż, *Teoretyczne przesłanki koncepcji kształcenia nauczycieli w poglądach Henryka Rowida (1877–1944)*, „Zeszyty Naukowe. Prace Instytutu Pedagogiki” [Uniwersytet Szczeciński] 1998, nr 1, s. 147–159, taż, *Henryk Rowid. Współtwórca teorii «Nowego Wychowania» w Polsce w schyłku XIX wieku i pierwszej połowie XX wieku*, [w:] *Pedagogika nowego wychowania w Polsce w schyłku XIX i w pierwszej połowie XX wieku. Podstawowe przejawy i współczesne odniesienia*, red. A. Meissner, C. Majorek, Rzeszów 2000, s. 113.

⁴⁹ Taż, *Koncepcja kształcenia i nauki domowej dzieci w zaborze rosyjskim na przełomie XIX i XX wieku w poglądach Anieli Szcówny*, [w:] *Wychowanie w rodzinie od starożytności po wiek XX*, red. J. Jundziłł, Bydgoszcz 1994, s. 311–332.

⁵⁰ Taż, *Zapomniana koncepcja wychowania obywatelskiego Heleny Witkowskiej (1870–1938)*, [w:] *Zapomniani pedagodzy lat międzywojennych*, red. taż, Szczecin 1997, s. 81–116; taż, *Wychowanie obywatelskie w poglądach Heleny Witkowskiej (1870–1938)*, „Biuletyn Historii Wychowania” 1998, nr 1–2, s. 16–26.

⁵¹ Taż, *S. Barbara Żulińska (1881–1962) i jej miejsce w polskiej myśli pedagogicznej i religijnej XX wieku*, [w:] *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki*, t. 1, *Indywidualizm, edukacja, kolektywizm*, red. E. Magiera, Szczecin 2015, s. 91–110.

⁵² Taż, *Janusz Jędrzejewicz. Polityk i pedagog (1885–1951)*, Szczecin 2004.

⁵³ Taż, *Chrześcijańska myśl wychowawcza Fryderyka Wilhelma Foerстера i jej recepcja w Polsce*, Szczecin 1997.

⁵⁴ Taż, *Poglądy społeczno-pedagogiczne Aleksandra Kazimierza Patkowskiego (1890–1942)*, Szczecin 1994.

nauczycielskich. Wyniki badań źródłowych przedstawiła w książce, którą można uznać za kompleksowe opracowanie problematyki teorii i praktyki samorządu uczniowskiego w Polsce w latach 1918–1939⁵⁵. Badała też inne formy międzywojennego wychowania, w tym: wychowanie morskie⁵⁶, teatr szkolny⁵⁷, czasopisma uczniowskie⁵⁸.

Sporo miejsca poświęciła problematyce regionalnej, w obrębie której zajmowała się: kształceniem i doksztalcaniem nauczycieli na Pomorzu Zachodnim po II wojnie światowej oraz ich udziałem w procesie integracji i adaptacji zróżnicowanego napływowego społeczeństwa na Ziemiach Zachodnich⁵⁹; działalnością Punktu Konsultacyjnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; działalnością Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie⁶⁰; funkcją dydaktyczną i wychowawczą liceów pedagogicznych na ziemi szczecińskiej i w Gorzowie Wielkopolskim⁶¹;

⁵⁵ Taż, *Samorząd uczniowski w polskiej pedagogice II Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Szczecin 1991; taż, *Samorząd uczniowski w szkolnictwie powszechnym w poglądach polskich pedagogów II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1994, nr 1–2, s. 29–45; taż, *Tworzenie podstaw teoretycznych i próby realizacji samorządu uczniowskiego w II Rzeczypospolitej (1918–1939)*, [w:] *Historyczne źródła wybranych ofert edukacyjnych w Polsce współczesnej*, red. D. Drynda, D. Ekiert-Grabowska, W. Łuszczuk, Katowice 1996, s. 61–74; taż, *Samorząd uczniowski w II Rzeczypospolitej. Geneza, rozwój, kontrowersje*, [w:] *Dydaktyka ogólna i nauki z nią współdziałające*, red. J. Świrko-Pilipczuk, Szczecin 2007, s. 284–294; taż, *Samorząd uczniowski jako droga podniesienia poziomu wychowania obywatelskiego we współczesnej szkole*, [w:] *Ku dobrej szkole*, t. 1, *Cywilizacyjne dylematy współczesnej edukacji*, red. C. Plewka, Szczecin 2009, s. 358–363; taż, *Wychowanie obywatelskie i samorząd uczniowski w polskiej myśli pedagogicznej okresu międzywojennego (1918–1939)*, [w:] *Wybrane problemy teorii i praktyki pedagogicznej II Rzeczypospolitej*, red. E. Bartkowiak, E. Kahl, Zielona Góra 2010, s. 27–53; taż, *Teoretyczne koncepcje samorządu uczniowskiego szkoły powszechnej w polskiej refleksji pedagogicznej lat międzywojennych (1918–1939)*, [w:] *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki. Wybrani twórcy i ich idee w XIX i XX wieku*, red. W. Andrukowicz, Szczecin 2013, s. 75–91.

⁵⁶ Taż, *Wychowanie morskie w II Rzeczypospolitej na tle polskiej myśli morskiej*, „Przegląd Zachodnio-Pomorski” 1987, z. 2, s. 35–51.

⁵⁷ Taż, *Funkcja wychowawcza teatru uczniowskiego i jego znaczenie w kształtowaniu młodego pokolenia II Rzeczypospolitej*, [w:] *Szkice z teorii i praktyki wychowania w Polsce i w Norwegii w XX wieku*, red. E. Magiera, Toruń 2010, s. 87–101.

⁵⁸ Taż, *Czasopisma uczniowskie jako cenne źródło do badań dziejów wychowania i szkolnictwa w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych*, red. T. Jałmużna, I. Michalska, G. Michalski, Kraków 2004, s. 209–222.

⁵⁹ Taż, *Polska szkoła budowana od podstaw*, [w:] *Dorobek i perspektywy regionów i oświaty*, red. W. Pomykało, Warszawa 1974, s. 312–325; taż, *Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli szkół podstawowych w województwie szczecińskim w latach 1945–1974*, „Zeszyty Naukowe. Prace Wydziału Pedagogicznego” [Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Szczecinie] 1976, nr 19, s. 61–81; taż, *Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli szkół podstawowych w studiach nauczycielskich w Szczecinie w latach 1954–1970*, „Przegląd Zachodnio-Pomorski” 1984, z. 3–4, s. 191–209; taż, *Działalność seminarium dla czynnych niekwalifikowanych wychowawczyń przedszkoli w Szczecinie w latach 1947–1957*, „Wychowanie w Przedszkoli” 1985, nr 2–3, s. 119–123; taż, *Kształcenie nauczycieli na poziomie wyższym w latach 1968–1983*, [w:] *40 lat oświaty Szczecińskiej*, red. K. Jaskot, Szczecin 1985, s. 151–160; taż, *Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli szkół podstawowych w województwie szczecińskim w latach 1945–1970*, Warszawa–Poznań 1986, s. 128; taż, *Kształcenie nauczycieli na Pomorzu Zachodnim w okresie 50-lecia*, [w:] *Pomorze Zachodnie. 50 lat w granicach Polski*, red. K. Kozłowski, Szczecin 1996, s. 51–67; taż, *Kształcenie nauczycieli na Pomorzu Zachodnim w 50-lecie*, [w:] *Pomorze Zachodnie w tysiącleciu*, red. P. Bartnik, K. Kozłowski, Szczecin 2000, s. 58–70.

⁶⁰ Taż, *Rozwój Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie w latach 1968–1983*, Szczecin 1985, s. 212.

⁶¹ Taż, *Geneza i rozwój Liceum Pedagogicznego nr 1 w Szczecinie w latach 1946–1954*, „Zeszyty Naukowe” [Wyższa Szkoła Nauczycielska w Szczecinie] 1972, nr 7, s. 181–195; taż, *Liceum Pedagogiczne w Myśliborzu w latach 1946–1969*, „Przegląd Zachodnio-Pomorski” 1972, z. 2, s. 131–143; taż, *Powstanie i działalność Liceum Pedagogicznego w Kamieniu Pomorskim w latach 1949–1960*, „Zeszyty Naukowe. Prace Wydziału Pedagogicznego” [Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Szczecinie] 1974, nr 11, cz. 2, s. 291–320; taż, *Licea pedagogiczne i studia nauczycielskie jako droga edukacji nauczycieli w latach 1946–1970*, [w:] *40 lat oświaty Szczecińskiej*, dz. cyt., s. 82–32; taż, *Działalność Liceum Pedagogicznego im. Adama Mickiewicza w Gorzowie Wielkopolskim w latach 1950–1970*, Gorzów Wielkopolski 2005, s. 126.

osiągnięciami naukowymi i organizacyjnymi Bolesława Sadaja (1908–1997), twórcy szczecińskiej pedagogiki⁶².

W obszar badań regionalnych Koźmian wpisują się studia nad dziejami Uniwersytetu Szczecińskiego podkreślające złożoną drogę rozwoju szczecińskiej humanistyki po II wojnie światowej, która doprowadziła do utworzenia w 1985 roku uniwersytetu. Profesor Danuta Koźmian określiła etapy tworzenia tej uczelni w Szczecinie, jej koncepcje, warunki kadrowo-lokalowe i funkcje⁶³. Pisała o działalności naukowej, badawczej i wydawniczej Uniwersytetu Szczecińskiego⁶⁴ oraz o studentach i organizacjach studenckich tej uczelni⁶⁵. Zajmowała się także udziałem Kościoła katolickiego w rozwoju kultury i oświaty na Pomorzu Zachodnim⁶⁶.

Pisała również artykuły dotyczące oświaty i wychowania w okresie stalinowskim w Polsce, ukazując upolitycznienie wszystkich funkcji szkoły. Analizowała konspiracyjną działalność organizacji szkolnych, sięgając do własnych trudnych doświadczeń szkolnych i osadzenia w więzieniu⁶⁷.

Profesor Danuta Koźmian jako mistrz

Profesor Danuta Koźmian jest wybitną osobą o wielkich zasługach dla Uniwersytetu Szczecińskiego i Pomorza Zachodniego. Nie ma nauczyciela

⁶² Taż, *Człowiek, nauczyciel, uczony. Bolesław Sadaj (1908–1997)*, Szczecin 2003, s. 2–67.

⁶³ Taż, *Uniwersytet Szczeciński i jego tworzenie w interpretacji prasy centralnej w latach 1981–1985 (w 10. rocznicę powstania Uczelni)*, „Przegląd Zachodnio-Pomorski” 1996, z. 4, s. 145–165; taż, *Droga do Uniwersytetu Szczecińskiego w opinii prasy centralnej i regionalnej w latach 1981–1985 (w 15. rocznicę powstania uczelni)*, Szczecin 2000, s. 180; taż, *Uniwersytet wczoraj i dziś*, [w:] *Impresje uniwersyteckie. Album o Uniwersytecie Szczecińskim*, red. M. Drzonek, Szczecin 2001; taż, *Uniwersytet Szczeciński i jego tworzenie w interpretacji prasy centralnej w latach 1981–1985*, [w:] *Historia, społeczeństwo, wychowanie. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Józefowi Miqso, Pułtusk–Warszawa 2004*, s. 111–126; taż, *Uniwersytet Szczeciński*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. 6, red. T. Pilch, Warszawa 2007, s. 1082–1087; taż, *Do trzech razy sztuka. Trudne drogi powołania Uniwersytetu Szczecińskiego*, [w:] *Człowiek, idea, dzieło. Księga pamiątkowa poświęcona profesor Stefanii Walaśek*, red. B. Jędrzychowska, Wrocław 2014, s. 489–496.

⁶⁴ Taż, *Działalność naukowo-badawcza i wydawnicza Uniwersytetu Szczecińskiego w latach 1985–2000*, [w:] *Środowisko naukowe Szczecina u progu XXI wieku*, red. J. Jasnowska, Szczecin 2000, s. 201–266; taż, *Uniwersytet Szczeciński. Szansa rozwoju regionu Pomorza Zachodniego*, [w:] *Integracja i tożsamość*, red. S. Flejterski, J. Jasnowska, W. Olejniczak, Szczecin 2003, s. 337–343.

⁶⁵ Taż, *Studenci Uniwersytetu Szczecińskiego i ich organizacje w latach 1985–2000*, Szczecin 2007, s. 185; taż, *Działalność artystyczna i sportowa studentów Uniwersytetu Szczecińskiego w latach 1985–2000*, [w:] *Kultura akademicka w oglądzie pedagogicznym*, red. A. Sowiński, Szczecin 2009, s. 423–432; taż, *Organizacje studenckie, ich cele i działalność w Uniwersytecie Szczecińskim w latach 1985–2000*, [w:] *Uniwersytet Szczeciński na przełomie wieków i czasów 1985–2010*, red. W. Stępiński, W. Tarczyński, Szczecin 2010, s. 639–650.

⁶⁶ Problematykę udziału Kościoła katolickiego w obszarze wychowania profesor poruszyła również w następujących publikacjach: *Wzajemne wzbogacanie się. Teologia na uniwersytecie*, „Przegląd Uniwersytecki” 2002, nr 4–6, s. 4–5; *Współczesna rodzina i jej problemy w poglądach społeczno-pedagogicznych Jana Pawła II*, [w:] *Pontyfikat Jana Pawła II. Zagadnienia historyczne i społeczne*, red. K. Guzikowski, R. Misiak, Szczecin 2008, s. 235–252; *Rodzina jej zadania i zagrożenia w poglądach społeczno-pedagogicznych Jana Pawła II*, [w:] *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*, red. E. Bobas, E. Jasiuk, Radom 2011, s. 343–356.

⁶⁷ D. Koźmian, *Przemiany polityczno-ustrojowe w Polsce i ich wpływ na formowanie oblicza wychowawczego szkoły w latach 1949–1956*, [w:] *Szkoła, państwo, społeczeństwo. Między autonomią a podległością*, red. A. Kołakowski, T. Maliszewski, Gdańsk 2009, s. 29–41; taż, *Konspiracyjna działalność młodzieży szkolnej i próby jej zwalczania PRL w latach 1949–1956*, [w:] *Doświadczenie dzieciństwa i młodości w Polsce (1918–1989)*, red. A. Kołakowski, Toruń 2015, s. 289–304; taż, *Za mgłą, za szkłem powiększającym*, dz. cyt., s. 97–114.

i pedagoga pracującego w placówkach oświatowo-wychowawczych Pomorza Zachodniego i Ziemi Gorzowskiej, dla którego nazwisko profesor Danuty Koźmian nie byłoby znane. To znakomita uczona i wybitna humanistka, nauczyciel akademicki, historyk wychowania, naukowiec, badacz dziejów oświaty i myśli pedagogicznej XX wieku, pedagog i wychowawca kilku pokoleń pracowników oświaty Pomorza Zachodniego.

Trzonem uniwersytetu i warunkiem *sine qua non* wypełniania misji uniwersytetu są jego mistrzowie, jednocześnie miejscem, w którym ujawnia się mistrzostwo, jest uniwersytet. Profesor Danuta Koźmian realizowała idee uniwersytetu, zgodnie z którymi stanowi on wspólnotę uczonych i uczących się, poszukujących prawdy. Uniwersytet Szczeciński był miejscem realizacji jej mistrzostwa, ukazującym ją jako nauczyciela akademickiego i naukowca autentycznie zaangażowanego w swoją pracę, oddającego jej całą siebie, własny czas, swoje pomysły, rozwiązania, emocje, poglądy, postawy, potrafiącego wskazać swoim uczniom drogę prowadzącą w stronę prawdy, piękna i dobra, dzielącego się swoją wiedzą i umiejętnością.

Profesor Danuta Koźmian realizowała relację mistrz – uczeń na gruncie filozofii dialogu, spotkania, wchodząc w kontakt osobowy i osobisty ze swoimi uczniami, który rozwijała powoli, codziennie, bez zbędnego pośpiechu, przez wiele lat, celowo, w zaplanowany sposób, bez znamion przypadkowości czy powierzchowności. Nawiązywane w ten sposób stosunki cechowała bezpośredniość, autentyczność i szczerść prowadząca do znalezienia prawdziwego intelektualnego i mentalnego porozumienia, zaufania i przyjaźni. Dawało się odczuć, że za uczniem stoi jej autorytet – autorytet mistrza, dzielnego i pracowitego człowieka.

Marek Mariusz Tytko⁶⁸ napisał, snując współczesne rozważania dotyczące mistrza i ucznia, że w kształceniu akademickim pedagogów mistrzem dla swojego ucznia pozostaje się na całe życie. Takim mistrzem była, jest i będzie profesor Danuta Koźmian.

Za Kazimierzem Twardowskim można powiedzieć, że profesor Koźmian starała się przekazać swoim uczniom zamiłowanie do swojej pracy, do poszukiwania prawdy, do sprawiedliwości⁶⁹. Swoim zaangażowaniem w pracę dydaktyczną i naukową realizowała słowa wygłoszone przez tego wielkiego uczonego w 1932 roku w przemówieniu *O dostojęństwie uniwersytetu*, w którym można przeczytać:

Na zawód ten i tym samym na stanowisko profesora i docenta uniwersytetu sływa całe dostojęństwo instytucji, w której ramach oni się swemu zawodowi poświęcili. Nauczyciel uniwersytecki jest przede wszystkim sługą prawdy obiektywnej, przedstawicielem jej i głosicielem wśród młodzieży

⁶⁸ M. M. Tytko, *Mistrz i uczeń. Filozofia kształcenia akademickiego pedagogów*, [w:] *Paradygmaty akademickiego kształcenia pedagogów*, red. A. Sajdak, D. Skulicz, Kraków, s. 261–267.

⁶⁹ K. Twardowski, *O dostojęństwie uniwersytetu*, Poznań 1933, s. 17–20.

i społeczeństwa. Służba to szczytna i niezmiernie zaszczytna, ale zarazem, wymagająca nie tylko odpowiednich kwalifikacji intelektualnych i stosownej wiedzy fachowej, lecz także wielkiego hartu ducha i silnego charakteru. Kto się zaciąga pod sztandar nauki, musi się wyrzec wszystkiego, co mogłoby go zepchnąć z drogi sztandarem tym wskazywanej. Musi więc przede wszystkim usilnie pracować nad wyrzeczeniem się wszelkich uprzedzeń, które mogą mu zagrozić drogę, wiodącej ku wiedzy obiektywnej, a które mają swe źródło w tradycjach, zwyczajach, we wpływach otoczenia, w osobistych zamiłowaniach, wstrętach. [...] Kto za cel życia obrał sobie zdobywanie i szerzenie prawdy naukowej, nigdy nie powinien pragnąć, by raczej takie a nie inne rozwiązanie zagadnienia naukowego okazało się trafnym, by badania raczej do takiego a niżeli do innego doprowadziły rezultatu. Z równym zadowoleniem winien witać każde rozwiązanie i każdy wynik, który swym uzasadnieniem potrafi się legitymować jako naukowy⁷⁰.

Takim naukowcem i nauczycielem, głosicielem prawdy, człowiekiem o silnym charakterze, cechującym się hartem ducha, który uosabiał i uosabia dostojeństwo uniwersytetu, jest profesor Danuta Koźmian.

Współpraca z profesor Koźmian, obcowanie z nią, sprzyjało poznawaniu jej prawdziwego oblicza, odkrywaniu człowieczeństwa, rozwijaniu interakcji i relacji między uczniem a nauczycielem-mistrzem, co umożliwiało poznawanie warsztatu badawczego mistrza, jego potencjału intelektualnego, charakteru i zasad postępowania oraz sprzyjało procesowi identyfikacji z cechami, normami i regułami mistrza. Profesor Danutę Koźmian cechowało doświadczenie, wiedza i mądrość powiązana z otwartością na ucznia oraz chęcią dzielenia się nimi oraz własnymi umiejętnościami i postawami moralnymi. Relacja podmiotowa między profesorem-mistrzem a jej uczniem była realizowana przez długi czas i zmierzała do budowania swoistej wspólnoty.

W mistrzostwie profesor Danuty Koźmian ważną rolę odgrywała jej pasja leżąca u podstaw pracy dydaktycznej i naukowej. Tę pasję pamiętają studenci, uczestniczący w wykładach głoszonych przez profesor, nacechowanych nie tylko wiedzą merytoryczną i kompetentnymi analizami przedstawianych zagadnień, ale również barwnymi opisami dziejów oświaty i wychowania oraz ich kontekstów, prezentowanych pięknym, komunikatywnym, pełnym emocji językiem. Sumiennosc, wytrwalosc w dążeniu do wyznaczonych celów, odwaga głoszenia własnego zdania, szacunek do studentów to cechy, charakteryzujące mojego Mistrza – profesor Danutę Koźmian, która tworzyła klimat profesjonalizmu i atmosferę ciągłego rozwoju naukowo-dydaktycznego, klimat przyjaźni i serdeczności.

---

⁷⁰ Tamże, s. 14–15.

Professor Danuta Koźmian – The Master

Abstract: The article discusses the concepts of master in science, authority in science and the relationship between master and student. These findings help to present Professor Danuta Koźmian as a master. In this context the author presented an outline of a biography of the eminent educational historian of University in Szczecin Danuta Koźmian and her scientific achievements in the field of theory and practice of education in Poland in the interwar period and in the second half of the twentieth century as well as included considerations showing Professor Danuta Koźmina as a master for her students.

Keywords: authority, Danuta Koźmian, master, science